

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA BOLANING YOSHI VA PSIXOLOGIK
XUSUSIYATLARI**

Avazxonov Shhohnazar Gulnazarzoda

ChDPU “Boshlang‘ich ta‘lim” yo‘nalishi 3-kurs talabasi.

Qahhorov Behzod Akromovich

ChDPU “Boshlang‘ich ta‘lim” yo‘nalishi 3-kurs talabasi.

Annotatsiya: *Sizga taqdim etilyotgan maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini maktab hayotiga kirib kelishida psixologiyaning ahamiyati va maktabga jalb qilish va qiziqtirish ahamiyati haqida fikr yuritilgan.*

Kalit so‘zlar: *Bolalar, boshlang‘ich, ota, ona, maktab, yosh, oila, psixologiya, sinf.*

Bolalar rivojlanishidagi birinchi va eng muhim nuqta – bu maktabning boshlanishi. 6-7 yoshdan 10-11 yoshgacha bo‘lgan boshlang‘ich maktab yoshi - bu bola va uning oilasi hayotidagi ma‘lum bir davr.

Ota - onalarning asosiy vazifasi bolani maktabga tayyorlashdir. Maktabga borish istagiga qaramay, hamma bolalar ham o‘qishga tayyor emas. Shuning uchun, bolani maktabga qabul qilishdan oldin, u (bolalar) maktab psixologidan intervyu olishi muhimdir.

Bola birinchi marta maktabga borganida, oila ma‘lum bir inqirozni boshdan kechiradi. Maktab davrining boshida yetti yillik inqiroz yuzaga keladi, bu munosabatlarning yangi mazmunini talab qiladigan yangi ijtimoiy vaziyatga o‘tishga olib keladi. Oldingi ijtimoiy munosabatlar (bolalar bog‘chasi va boshqalar) allaqachon tugagan, shuning uchun u tezroq maktabga borishga va yangi ijtimoiy munosabatlarga kirishga intiladi.

Inqiroz jarayoni bola qachon maktabga borishiga, o‘rganishga qanchalik tayyor bo‘lishiga bog‘liq bo‘ladi. Bundan tashqari, 4 yoki 5 yoshida bolaga ravon o‘qish va yozishni o‘rgatganligi sababli, bu hali ko‘p narsani anglatmaydi, lekin, albatta, iqtidorli bolalar bundan mustasno!

Agar bola maktabga 7 – 8 yoshda kelsa, u ma‘lum bosqichlardan o‘tishi kerak, unda o‘yin endi uni avvalgidek qiziqtirmaydi, u fonga tushadi. Bola o‘yinni o‘zgartirishga harakat qiladi, kattalar tomonidan baholanadigan samarali, mazmunli faoliyatga intilish paydo bo‘ladi. Bolada katta bo‘lish uchun sub‘ektiv istak paydo bo‘la boshlaydi. Birinchi navbatda ota-onalarga qaratilgan salbiy alomatlar paydo bo‘lishi mumkin. Bola maktabga kelganida, uning hissiy holati barqarorlashadi va ichki qulaylik tiklanadi.

Maktabga kirgan yetti yoshli bola hayotdagi jiddiy o‘zgarishlarni boshdan kechirmoqda: aqliy, jismoniy yuklar, hissiy o‘zgarishlar kuchaymoqda, kundalik tartib o‘zgaradi, bir qator yangi tashvishlar va majburiyatlar paydo bo‘ladi. Etti yoshli

bolalarning aksariyati maktabga tayyor, ularning xotirasi yetarlicha rivojlangan, ular o'z etiborini qanday boshqarishni bilishadi va boy so'z boyligiga ega. Birinchi sinf o'quvchisi ongida elementar operatsiyalarni amalga oshirishga, eshitganlarini tushunishga, ma'lum doirada his-tuyg'ulari va harakatlarini boshqarishga qodir. 6-3 yoshida maktabga erta kelgan bolalarda boshqa bosqichlar qayd etiladi, bunda bola endi o'qish bilan emas, balki o'yin bilan shug'ullanadi, chunki hozircha bu uning etakchi faoliyati bo'lib qolmoqda. Bola hali o'yin faoliyatidan ta'limga o'tish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratmagan. U darsda ham, uyda ham o'ynashni davom ettiradi, bu esa o'qish va xulq-atvorda muammolarga olib keladi. Bola ijtimoiy mavqeidan noroziligini boshdan kechiradi, hissiy va shaxsiy noqulaylikni boshdan kechiradi. Xulq-atvorda paydo bo'ladigan salbiy alomatlar ota-onalar va o'qituvchilarga qarshi qaratiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, o'qituvchining o'zi uchun bolalar bilan aloqa o'rnatish juda katta ishdir. "Bola – o'qituvchi" tizimi bolaning ota-onalarga ham, bolalarga ham munosabatini aniqlay boshlaydi. Yaxshi baholar va yaxshi xulq-atvor o'qituvchidan keladi va, albatta, tengdoshlar va ota-onalar bilan munosabatlar u qanday baho olishiga bog'liq.

Yosh o'quvchini o'qitish va tarbiyalash uning fe'l-atvori, sog'lig'i va aqliy qobiliyatini hisobga olgan holda uning shaxsiyatiga individual yondashishga asoslangan.

Ota-onalar o'rtasida o'quvchini qanday tarbiyalash, baholarga qanday munosabatda bolish, maktab hayotida ishtirok etish, uy vazifasining bajarilishini kim nazorat qilishi va umuman kuzatadimi, bolaga o'qishni to'liq topshiradimi va hokazo haqida tortishuvlar bo'lishi mumkin.

Bunday inqirozlar oilaviy hayot davomida, turmush qurish, bola tug'ilishi, maktabga birinchi marta borish, *o'spirinlik va o'spirinlik davrida va*, albatta, balog'at yoshiga etgan paytdan boshlab paydo bo'ladi.

Ota-onalarning vazifasi – Agar bolani tarbiyalashda qiyinchiliklar paydo bo'lsa, ota-onalar mutaxassislardan (maktab psixologi, oilaviy psixolog va boshqalar) qo'rqmasdan va uyalmasdan yordam so'rashlari kerak. Oila psixologi oiladagi o'zaro munosabatlarni yaxshilash usullari va usullarini ko'rsatib beradi va o'rgatadi. Ba'zida ota-onalar o'zaro munosabatlarni aniqlab, bolaning ruhiyatini qanday buzishi mumkinligini bilishmaydi. Ayniqsa, agar bola ota-onalar o'rtasidagi munosabatlarning aniqlanishiga guvoh bo'lsa. Bu yana bir muhim jihat!

Bola o'zini sevishini his qilishi kerak!

Inson butun hayoti davomida so'zsiz qabul qilish va muhabbatga muhtoj, bu hamma uchun muvaffaqiyatli, ishonchli, uyg'un rivojlangan bo'lish uchun juda muhimdir, ammo bolalarda bu ehtiyoj yanada rivojlangan. Boshlang'ich maktab yoshida u kelajakda bolaning qulay shaxsiy rivojlanishi uchun asos bo'ladi. Talaba shaxsini shakllantirish yo'li ko'p jihatdan o'sishning ushbu bosqichi qanchalik muvaffaqiyatli bo'lishiga bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1) Davletshin M.G. «Umumiy psixologiya» T-2000y.
- 2) Davletshin M.G., Dostmuxamedova Sh.A., Toychiyeva S.M., Mavlonov M. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. T.: TDPU, 2004 y.